

τρόπος ν' ἀποφύγη καὶ νὰ διαψεύσῃ τὰς προσδοκίας τῶν· διότι εἶναι γέρον τις μῖμος, πάντων πονηρότατος καὶ καθηγητὴς καὶ διδάσκαλος πάντων, πρὸς ὃν προσερχόμενοι καθ' ἑκάστην ἐσπέραν ἀφηγούνται ὅσα διέπραξαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, ὑποβάλλοντες ταῦτα ὑπὸ τὴν κρίσιν αὐτοῦ. Συνεβούλευσε λοιπὸν τὸν ἔμπορον ἢ γραικ, ἵνα μεταμφιεσθεὶς ὡς μῖμος, εἰσχωρήσῃ καὶ οὗτος κρυφίως μετὰ τῶν ἄλλων παρὰ τῷ γηραιῷ μίμῳ, καὶ ἀκούσῃ οὕτω τὰς ἐπικρίσεις αὐτοῦ περὶ τῶν πονηριῶν, ὧν ἐγένετο θύμα. Τοῦτο ποιεῖ ὁ ἔμπορος. Πρῶτος παρουσιάζεται ὁ ἀπατήσας αὐτὸν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν μυριστικῶν ξύλων· ἀφ' οὗ ἐξέθηκε τῷ γέροντι τὰ κατὰ τὴν συμφωνίαν, οὗτος τὸν ἐρωτᾷ·—«Τί συμφωνήσατε νὰ περιέχη τὸ πινάκιον· ἄρα γε χρυσὸν ἢ ἄργυρον;» Ὁ δὲ μῖμος, —«Οὐχί, φησί, κύριέ μου· ἀλλὰ εἶδη ἀνώνυμα, ἅπερ ἐκεῖνος ἐβελήθει ζητῆσαι πίννακα πεπληρωμένον.» Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ διδάσκαλος·—«Μεγάλως ἐσφαλές τὸν ἑαυτὸν σου· ἔστω γὰρ τυχόν· ἐὰν δόξῃ τῷ ἔμπόρῳ ζητῆσαι ἀπὸ σοῦ ψύλλας ὅσας ἂν ὁ πίνναξ χωρῆ, εἶτα τὸ μὲν ἡμισυ πληθὸς τῶν ψύλλων ἔστω θῆλυ, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ ἄρσεν, καὶ μὴ μόνον ξανθοὺς εἶναι τοὺς ψύλλους καὶ ὑπομαύρους, ἀλλὰ καὶ γλαυκοειδεῖς, ἄρα δύνασαι τοιαύτην δόσιν δοῦναι αὐτῷ; πῶς γηνήσεται σοὶ ἐλευθερωθῆναι τῆς ὀχλήσεως αὐτοῦ;» Ἄλλ' ὁ μῖμος ἐδικαιολογήθη εἰπὼν ὅτι τόσον πνεῦμα δὲν εἶχεν ὁ ἔμπορος· εἰς τὸν δεύτερον, τὸν ἐπιβαλόντα τῷ ἔμπόρῳ νὰ πῆν πάντα τὰ τῆς θαλάσσης ὕδατα, ὁ γέρον μῖμος παρετήρησεν·—«Οὐδὲ σὺ καλῶς ἐποίησας· ἔσται γὰρ ἴσως ἐκεῖνον εἰπεῖν πρὸς σέ· ἀπελθὼν πρότερον κράτησον τοὺς ἐν θαλάσῃ ῥέοντας ποταμοὺς καὶ τὰς πηγὰς, εἶτα ἐγὼ τὰ τῆς θαλάσσης ἐκροφήσω ὕδατα, ἅπερ καὶ μόνον ὑπεσχέθην σοὶ πεπωκέναι. Εἰ οὖν ταῦτα ὁ ἔμπορος ἀντιλέξει σοὶ, δύναμις ἔστι σοὶ τοῦ εὐκόλως ἐμποδίσαι τοὺς ἐν τῇ θαλάττῃ εἰσρέοντας ποταμοὺς καὶ πηγὰς;» Ἄλλὰ καὶ ὁ μῖμος οὗτος ἀντέταξε πρὸς δικαιολόγησιν τὴν ὀλίγην νοημοσύνην τοῦ ἔμπόρου. Πρὸς τὸν μονόφθαλμον τέλος ὁ καθηγητὴς εἶπεν·—«Οὐδὲ σὺ τι κατώρθωσας· ἐὰν γὰρ φανῇ τῷ ἔμπόρῳ εἰπεῖν σοὶ, ὅτι, Τοῦτο πρῶτον σημεῖον ἐστὶ τῆς προτάσεώς σου, ἵνα καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἂν ἔχεις ἐκβάλλῃς καὶ γὰρ τὸν ἕνα μου ὀφθαλμὸν, καὶ ἐν ζυγίῳ σταθμίσωμεν, καὶ οὕτως ἢ ἀλήθεια εὐρεθήσεται· εἰ μὲν ἴσος εὐρεθῇ ὁ ἐμὸς ὀφθαλμὸς τῷ σῷ, ἔχε αὐτὸν, εἰ δὲ κατὰ τι ἄνισος, ἢ βαρὺς ἢ ἑλαφρὸς, τότε ὡς ψευδῆ μου κατηγορήσας καὶ τὸν ἐμὸν ὀφθαλμὸν ἐκβάλλων, εὐθύνας καὶ τιμωρίαν καὶ ζημίαν ζητῶ. Τί ποιήσεις τότε, ἐὰν οὕτως ὁ ἔμπορος ἀπολογηθῆσεται; Καὶ τὸ δὴ χεῖρον, ὅτι εἰ τοῦτο ἐπὶ σοὶ γένηται, σὺ μὲν τελείως ἔση τυφλὸς καὶ πάντι ἀόμματος, ἐκεῖνος δὲ τὸν

ἕνα ὀφθαλμὸν ἔχων, πάλιν τὸ φῶς βλέπων ἔσται.»—Οὕτως ὁ ἔμπορος τὰς τοῦ διδασκάλου τῶν μίμων ἀντιροήσεις ἐπαναλαβὼν ἐνὶ ἑκάστῳ τὴν ἐπαύριον, καὶ ἀναγκάζων αὐτοὺς νὰ ἐκτελέσωσι τὰ συμπεφωνημένα, ἔλαβε καὶ τῶν φορτίων τοῦ ἀνωτέρου τιμὴν καὶ ἀποζημιώσεις μεγάλας παρὰ τῶν λοιπῶν δύο· καὶ τότε ἀφῆκεν αὐτούς.

Ἡ θέσις, ἣν ὁ μῦθος κατέχει ἐν τῇ προκειμένῃ βίβλῳ, κατάδηλον ποιεῖ τὴν μεγίστην αὐτῆς ἀρχαιότητα. Παραινέσεις, διδασκαλίαι, ἀπολογίαι, τὰ πάντα ἐν τῷ μύθῳ συγκεντροῦνται, καὶ ἐκδηλοῦνται διὰ μύθων. Ὁ μῦθος ἀναπληροῖ ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη τοῦ λόγου. Ἀργότερον, ἀλλὰ πολλῷ ἀργότερον, ἐπὶ τῶν Ἀράβων μυθολόγων καὶ τῶν Φράγκων τρουβαδούρων, ὁ χαρακτὴρ τοῦ μύθου μεταβάλλεται, καὶ μόνον σκοπὸν ἔχει τὴν τέρψιν τῆς φαντασίας. Τοῦτο νομίζομεν εἶναι τὸ κυριώτατον διακριτικὸν σημεῖον τὸ χωρίζον τὴν Χιτοπαδάσαν ἢ Παντσατσάντραν καὶ τὸν Συντίπαν ἀπὸ τῶν Χιλίων καὶ μιᾶς νυκτῶν (Χαλιμάς) καὶ τῶν *Lais* καὶ *Fabliaux* τοῦ μεσαιῶνος.

ΑΙ ΑΣΘΕΝΕΙΑΙ ΕΝ ΤΩ, ΡΩΣΣΙΚῷ, ΣΤΡΑΤΩ, ΕΝ ΕΤΕΣΙ 1828 ΚΑΙ 1829

Ὁ ὑφιστάμενος ἤδη πόλεμος εἶναι ἡ ἐπὶ κνήμησις ὑπὸ στρατιωτικῆν ἐπόψιν τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου ἐν ἔτεσι 1828 καὶ 1829. Ὁ κατὰ τὸ 1853 ἐκραγεὶς πόλεμος ἄλλοῖον εἶχε χαρακτῆρα ἕνεκα τῆς παρεμβάσεως τῶν δυτικῶν δυνάμεων, αἵτινες συνεκέντρωσαν τὴν κυριωτέραν ἐνέργειαν αὐτῶν κατὰ τῆς Σεβαστουπόλεως. Τὰ ἐκ τῶν δύο τελευταίων τῆς Ῥωσσίας πολέμων διδάγματα, εἰς ἃ προσθετέα τὰ πορίσματα τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου, δὲν ὑπῆρξαν στείρα διὰ τὴν Ῥωσσίαν. Ἡ κατάστασις τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ἰδίως δὲ ὑπὸ τὴν τῆς ἐπιμελείας περὶ τὴν συντήρησιν αὐτοῦ, μεγάλως ἐβελτιώθη ἀπὸ τοῦ 1856. Ἦδη δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς εἶχεν ἐπιτύχει βελτιώσεις οὐσιώδεις σχετικῶς πρὸς τὴν κατάστασιν ἐν ἣ διετέλει τῷ 1828. Ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς ἐθεωρήθη ἄετιποτε εἰς τῶν σπουδαιότερων στρατῶν τῆς Εὐρώπης· διὰ τὰς παραδειγματικὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς του, τὴν ἀνδρίαν, τὴν καρτερίαν, τὴν πειθαρχίαν. Ἐξ ὅλων τῶν στρατῶν τῆς Εὐρώπης ὁ στρατὸς οὗτος εἶναι ὁ κάλλιον ἀντιπαθεὶς πρὸς τὰς ἀκατανικήτους λεγεῶνας τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος. Ἦθελε δὲ ἐπιτύχει ἀποτελέσματα μείζονα ἐν ταῖς ἐκστρατείαις ἐὰν καλῆτερον ἐδιοικεῖτο, καὶ ἐὰν ἐτύγγανε πρὸ πάντων νοημοστέρας καὶ τιμιωτέρας φροντίδος ἐκ μέρους

των επιμελητῶν αὐτοῦ. Εἰς τὰς ἐλλείψεις τῆς ἐπιμελητικῆς διοικήσεως ὀφείλει ὁ ῥωσικὸς στρατὸς τὰς πλείστας ἐκ τῶν ἀποτυχιῶν του, καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰς καταστροφὰς ἃς ἔπαθε τῷ 1828, ὅτε νικηφόρος ὢν καὶ τροπαιοῦχος κατεστράφη σχεδὸν ὁλόκληρος ὑπὸ τῶν ἀσθενειῶν, τοιοῦτοτρόπως ὥστε παρ' ὀλίγον οἱ κατὰ τὸν πόλεμον ἐκείνον θρίαμβοὶ τῆς Ῥωσικῆς νὰ μετατραπῶσιν εἰς τὴν μεγίστην καὶ τελειοτέραν ἦτταν ἣν ποτε ἡ Δύναμις αὕτη ἔπαθεν.

Ἄξια ἰδιαίτερας μελέτης εἶναι ἡ ἐν λόγῳ περίπτωση, καθόσον αὕτη διδάσκει πόσον ἡ προβλέπουσα τὰς ποικίλας ἀνάγκας ἐνὸς στρατοῦ πρόνοια εἶναι οὐσιώδης, ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν ἀνωτέρα καὶ αὐτῶν τῶν σπουδαιότερων στρατιωτικῶν ἀρετῶν καὶ γνώσεων, καὶ πόσον αἱ πολιτικαὶ, αἱ διπλωματικαὶ καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιστῆμαι εἰσὶν ἀτελεῖς εἰς τὰς ἐνεργείας των καὶ ἀθέβαιοι περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, ἐνόσω αὐταὶ παραμελοῦσι τὴν μετρίοφροντα βοήθειαν τῶν ἐπιστημῶν τῶν διδασκουσῶν τοὺς ὄρους τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς πολίτου καὶ ὡς στρατιώτου.

Κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν τῷ 1828 ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ οἱ ῥῶσοι ἐπέτυχον ἐν γένει στρατιωτικῶς, διότι μολοντί δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσι τὰ λίαν ὀχυρὰ καὶ κάλως ἀμυνόμενα τουρκικὰ φρούρια τῆς Σιλιστρίας καὶ τῆς Σούμλας, οὐχ ἦττον ἐξεδιώξαν τοὺς τούρκους ἐξ ὅλων τῶν ὀχυρῶν θέσεων ἃς κατείχον ἐν Βλαχίᾳ, ἐκυρίευσαν τὰ πλείστα ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως φρούρια καὶ τὴν ὀχυρὰν Βάρναν, ἣν ὑπερασπίζετο μεθ' ἑπτὰ χιλιάδων ἀνδρῶν ὁ κατὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἀνδρείος φρούραρχος τῶν Πατρῶν Ἰουσοῦφ Πισᾶς. Καὶ ὅμως ἤδη κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην ἐκστρατείαν οἱ νικητὰὶ ἀπώλεσαν ἴσως πλείονας ἀνδρας ἢ οἱ ἠττηθέντες, ὅτινες ἄλλως ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ πολεμοῦντες εὐκολώτερον ἠδύναντο ν' ἀναπληρῶσι τὰς ζημίας των, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ ῥῶσοι οὐ μόνον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τῶν νικῶν των, ἀλλὰ μάλιστα ἠναγκάσθησαν νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς Σιλιστρίας ἣν ἐπανελάθον ἐπιτυχῶς κατὰ τὴν προσεχῆ ἐκστρατείαν, καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσιν ὁλόκληρον τὴν Βουλγαρίαν ἐκτὸς τῆς Βάρνας. Τὸ ῥωσικὸν ἰμπικὸν εἶχε σχεδὸν ὁλόκληρον καταστραφῆ. Αἱ ἀπώλειαι ἃς οἱ ῥῶσοι ὑπέστησαν ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ καμάτου, τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν ἐπιδημιῶν ἦσαν φοβεραὶ. Οἱ ῥῶσοι ἔφερον ἐνδυμασίαν ἀκατάλληλον, ἐκόμιζον ἐπ' αὐτῶν τὸ βαρὺ φορτίον ὅλης τῆς ἀποσκευῆς των, ἦσαν ἀσυνείθιστοι εἰς τὴν αἰφνιδίαν μεταβολὴν τῆς θερμοκρασίας μεταβαίνουσης ἀπὸ τοῦ σφοδροῦ καύσανος τῆς ἡμέρας εἰς τὸ ὑγρὸν ψυχρὸς τῆς νυκτός, οὔτε ἐτρέφοντο δὲ οὔτε δικιτῶντο καταλλήλως ὅπως ἀνθίστανται κάλλιον εἰς τὰς ἐ-

πιβλαβεῖς ταύτας ἐπιβροχὰς, πολλάκις μάλιστα καὶ ἐστεροῦντο τροφῆς καθαρᾶς καὶ ὕδατος ποσίου. Ἔνεκα τῶν περιστάσεων τούτων οἱ ῥῶσοι στρατιῶται εὐκόλως ἐγίνοντο βορὰ τῆς δυσεντερίας, τῶν πυρετῶν, τοῦ τύφου καὶ τῆς πανώλους, ἧτις ἐξεβράχην τὸ πρῶτον εἰς πολλὰ τῆς Βλαχίας μέρη καὶ εἰς Χίρσοβαν, ἐθέρισε φοβερῶς τὴν φρουρὰν τῆς Βάρνης, καὶ ταχέως ἐπεξετάθη ἐφ' ὅλου τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, αἱ γαστρικαὶ νόσοι, οἱ διαλείποντες, κακοήθεις καὶ μολυσματικοὶ πυρετοὶ καὶ ἡ στομακῆκη (scorbut) ἀνεπτύχθησαν ἐν τῷ ῥωσικῷ στρατῷ, εἰς βαθμὸν τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει παράδειγμα ἄλλο εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν τακτικῶν στρατῶν τῆς νεωτέρας Εὐρώπης. Ἀπὸ τοῦ μηνὸς μαΐου τοῦ 1828 μέχρι τοῦ μηνὸς φεβρουαρίου τοῦ 1829, ἦτοι ἐν διαστήματι ἐννέα μηνῶν, ἐνεγράφησαν εἰς τοὺς καταλόγους τῶν νοσοκομείων τοῦ κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ῥωσικοῦ στρατοῦ διακόσιαι δέκα χιλιάδες ἀσθενεῖς, ὥστε κατὰ μέσον ὄρον ἕκαστος ἐκ τῶν ἀποτελούντων μέρος τοῦ στρατοῦ ἐκείνου ῥῶσων περιῆλθε δις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἱατροῦ. Κατὰ τὸν μῆνα φεβρουαρίου, ἡ θνησιμότης ἐν τοῖς ἐν λόγῳ στρατιωτικοῖς νοσοκομείοις ἔφθασεν εἰς εἰκοσιοκτὼ ἕως εἰκοσιεννέα ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Ἐν συνόλῳ ὑπελογίσθη, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν τὸ ἡμισυ σχεδὸν τοῦ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ μαχίμου ῥωσικοῦ στρατοῦ ἐχάθη. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, κατὰ συνέπειαν τοῦ καμάτου καὶ τῶν ἀσθενειῶν, τὰ ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον κόμητα Πασκέβιτς Ἐβριάνσκη συντάγματα ἐμειώθησαν τὰ πλείστα κατὰ τὸ ἡμισυ καὶ τινα κατὰ τὰ τρία τέταρτα. Ὁμολογουμένως ὅμως ὁ Πασκέβιτς, ὅστις κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ἀνέδειχθη ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις μέγας στρατηγός, εἶχε τοῦλάχιστον λάβει ὅλα τὰ ἐπ' αὐτῷ δυνατὰ μέτρα ὅπως διατηρήσῃ τὴν ὑγείαν τοῦ ολιγαριθμοῦ στρατοῦ του μεθ' οὗ διεπράξατο ἀληθῶς θαυμαστὰ κητορθώματα.

Γνωστὸν εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν τῷ 1829 γενομένην δευτέραν ἐκστρατείαν ὁ ὑπὸ τὸν κόμητα Diebitsch ῥωσικὸς στρατὸς νικηφόρος διέβη τὸν Αἴμον, κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν, ἠπέλησε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνέπνευσε δὲ τοιοῦτον εἰς τὸν Σουλτάνον Μαχμούτην καὶ εἰς τοὺς τούρκους τρόμον, ὥστε ἐπέβαλε σχεδὸν οἷους ἠθέλησεν ὄρους, ἐν οἷς καὶ τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἣν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀδυσωπήτως ἠρνεῖτο ἡ Πύλη εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Καὶ ὅμως ἐὰν οἱ τούρκοι ἐγίνωσκον τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τοῦ θριαμβεύοντος ἐχθροῦ των καὶ ἐπέμενον ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας ἐτι ἀνθίσταμενοι, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Diebitsch ὑπεχρεοῦτο εἰς ὑποχώρησιν, ἧτις πιθανῶς ἦθελε

συνεπιφέρει τὴν παντελῆ καταστροφὴν του. Ὁ λα τὰ μέρη τοῦ στρατοῦ του κατεβίβρωσκον οὕτως εἶπεν αἱ ἀσθενεῖαι. Καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν διὰ τοῦ Αἵμου πορεῖαν αὐτῶν, τὰ βωσικὰ στρατεύματα ἐγένοντο βορὰ τῆς στομακῆς καὶ τῆς δυσεντερίας. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον τὰ στρατεύματα κατήρχοντο ἀπὸ τῶν ὀρέων πρὸς τὰς πεδιάδας ὄδειοντα πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, αἱ ἀσθενεῖαι ἐπετεινοντο προσβάλλουσαι ἀδιακρίτως στρατιώτας καὶ ἀξιωματικούς. Ὅτε ἔφθασεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐξ ὄλου τοῦ στρατοῦ του ὁ Diebitsch δὲν εἶχε πλέον ἢ εἰκοσχιχιλίους ἄνδρας. Αἱ ἀσθενεῖαι ἐπετάθησαν ἐτι μᾶλλον ἐν Ἀδριανούπολει, ἕνεκα τῆς συνήθους τότε ἐν τοῖς βωσικοῖς στρατοῖς ἄκρας ἀκαθαρσίας ἐν τοῖς στρατοπέδοις. Ἡ διαφορά μεταξὺ τῆς θερμοκρασίας τῶν κρυστικῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἤδη κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ψυχρῶν νυκτῶν, ἡ αἰφνιδία μεταβάσις ἀπὸ βίου λίαν κοπιαστικοῦ εἰς πλήρη ἀπραξίαν, οἱ ὕετοι, ἡ κακὴ τροφή, ὁμολογητέον δὲ καὶ αὐτὴ ἡ πρὸς τοὺς στρατιώτας ἀμέλεια τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν, ὅλα τὰ αἴτια ταῦτα ἠνωμένα τοσοῦτον ἐπέτεινον τὰς κακουχίας τῶν στρατιωτῶν, ὥστε χιλιάδες ἐξ αὐτῶν πάσχοντες ἐκ δυσεντερίας ἐκομιζοντο εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ἔνθα οἱ πλείστοι ἀπέθνησκον ἐλλείψει ἰατρικῶν. Ὅκτωρ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀριζὴν τοῦ βωσικοῦ στρατοῦ εἰς Ἀδριανούπολιν ὑπελογίζοντο οἱ εἰς τὸ νοσοκομεῖον ἀσθενεῖς εἰς χιλίους ἑξακοσίους, περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου ἀνῆλθον εἰς τέσσαρας χιλιάδας ἑξακοσίους. Συγχρόνως ἐξερράγη αὐθις αἰφνιδίως ἡ πανώλης εἰς ὅλας τὰς ὀπισθεν τοῦ στρατοῦ βωσικὰς φρουρὰς ἕως πέραν τοῦ Δουνάβειος, ἰδίᾳ δὲ καταστρεπτικὴ ἀνεδείχθη ἡ νόσος αὕτη ἐν Βάρνη καὶ ἐν Βραΐλα. Κατ' ἀρχὰς ἐσταμάτησεν ἡ πανώλης πρὸ τοῦ Αἵμου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον διέβη καὶ αὐτὸν καὶ ἔφθασεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἔνθα ἐποίησεν ἰκανὴν θραῦσιν μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐκστρατείαν τὰ νοσοκομεῖα τοῦ κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν βωσικοῦ στρατοῦ ἐδέχθησαν ἐν διαστήματι πέντε μηνῶν ἀπὸ μαρτίου μέχρι ἰουλίου ὀγδοήκοντα καὶ μίαν χιλιάδας καὶ διακοσίους δεκατέσσαρας ἀσθενεῖς, ἐξ ὧν πλέον τοῦ τρίτου ἀπεβίωσαν. Κατὰ τοὺς ἐπομένους μῆνας, ἡ θνησιμότης ἀνῆλθε μέχρι τῶν δύο πέμπτων καὶ μέχρι τοῦ ἡμίσεος. Δὲν περιλαμβάνονται δὲ εἰς τὸν ἀνωτέρω ἀριθμὸν τῶν ἐν τοῖς νοσοκομείοις εἰσελθόντων οἱ νοσηλευθέντες ἐν τοῖς μεταβατικῶς νοσοκομείοις. Ἐν συνόλῳ ὑπελογίσθη, ὅτι ἐξ ὄλου τοῦ ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις καὶ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ εἰσελθόντος βωσικοῦ στρατοῦ μόλις δέκα ἕως δεκαπέντε χιλιάδες διέβησαν αὐθις τὸν Προῦθον καὶ ἐπανῆλθον ἐπὶ τοῦ βωσικοῦ ἐδάφους.

Ἡ καταστροφὴ αὕτη τοῦ βωσικοῦ στρα-

τοῦ φέρει τῷ ὄντι εἰς ἀπορίαν. Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη διεγνώσε καὶ περιέγραψεν ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς τὰ διάφορα ἠθικὰ καὶ φυσικὰ αἴτια τὰ ἐπενεργούντα ἐπὶ τῆς υγείας τοῦ στρατιώτου ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἐν καιρῷ πολέμου. Ὅ ἐν ἐκστρατείᾳ στρατὸς κατὰ γενικὸν κανόνα πάσχει μᾶλλον ἐκ τῶν προσβαλουσῶν τὴν υγείαν αὐτοῦ ἐπιβροῶν ἢ ἐκ τῶν ὀπλων τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ συνεχεῖς κόποι, τὸ συχνάκις ἀνεπαρκὲς τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ὕπνου, ἡ μετρία καὶ συχνάκις κακὴ ποιότης τῆς τροφῆς, αἱ ἐν ὑπαίθρῳ διανυκτερεύσεις, ἡ συσσώρευσις εἰς σιγνάς καὶ καταλύματα μέχρι μολυσμοῦ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἡ μεταβολὴ τοῦ κλίματος, αἱ αἰφνιδίαι τῆς ἀτμοσφαιρᾶς μεταβολαί, ἐπὶ πᾶσι δὲ τοῦτοις ὁ συνεχὴς ἠθικὸς ἐρεθισμὸς ἕνεκα τῶν τυχημάτων τοῦ πολέμου, εἰσι τόσα αἴτια ἀσθενείας. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ἀρίστους νεωτέρους στρατοὺς μεθ' ὅλας τὰς προφυλάξεις περωτισμένης καὶ ἐνδελεχοῦς φροντίδος, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξ ἀσθενείας ἀποθνησκόντων ὑπερτερεῖ ἀείποτε κατὰ πολὺ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκ τῆς σφαιρᾶς τοῦ ἐχθροῦ ἀποθνησκόντων. Ἀπὸ τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1854 μέχρι τῆς 5 Φεβρουαρίου 1855, ἦτοι ἐν διαστήματι πέντε μηνῶν, ὁ ἐν τῇ ἀνατολῇ ἀγγλικὸς στρατὸς ὑπελόγησεν ἐπὶ 1,000 ἀνδρῶν 108 ἀποθνήσκοντας ἐκ τραυμάτων καὶ 391 ἀποθνήσκοντας ἐξ ἀσθενειῶν. Κατὰ τοὺς τελευταίους ἑξ μῆνας τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ὅτε ἐγένοντο αἱ φονικώταται τῶν μαχῶν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Σεβάστουπόλεως, ὁ ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ γαλλικὸς στρατὸς ἔπεμψεν εἰς τὰ νοσοκομεῖα 24,957 τραυματίας καὶ 401,128 ἀσθενεῖς. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν χρήζουσι σχολίων. Ἄλλ' ἀφοῦ τοιαῦτα εἰσι τὰ συμβαίνοντα εἰς στρατοὺς σοφῶς καὶ ἀφθόνως ἐπιμελουμένους οἷος ὁ ἀγγλικὸς καὶ ὁ γαλλικὸς, εὐκόλως ἐννοοῦμεν τὰς κατὰ τὰ ἔτη 1828 καὶ 1829 καταστροφὰς τοῦ βωσικοῦ στρατοῦ, ὅπως τότε διακίτατο καὶ ἐπιμελεῖτο. Ἐχομεν δὲ ἀφορμὰς νὰ πιστεύωμεν, ὅτι μεγάλας ἔκτοτε καὶ ἀπὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐπέτυχε βελτιώσεις ὁ στρατὸς οὗτος, καὶ ὅτι τὰ δυστυχήματα προγενεστέρας ἐποχῶν δὲν θέλουσιν ἤδη ἐπαναληφθῆναι.¹

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΤΥΠΛΙΔΗΣ.

1. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ πολέμου (1853-55), τινὰ βωσικὰ στρατιωτικὰ σώματα ὑπέφερον πολὺ κατὰ τὰς μακρὰς κατεπευσμένας πορείας ἐντὸς τῆς ἀπεράντου βωσικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐξοχῶς τις βώσος ποιητῆς ἀποθάνων πρὸ δύο ἐτῶν, ὁ κόμης Ἀλέξιος Τολστόϊ, διηγείται ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ αὐτοῦ, ὅτι τῇ 1855 τὸ περικλινὸν σύνταγμα εἰς τὸ ὅποιον ὑπῆρτε προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ τύφου καθ' ὅσον ἐνῶ ἐβάδιζεν ἐκ Πετρούπολεως πρὸς τὴν Κριμαίαν, ἠναγκάσθη δὲ νὰ σταματήσῃ εἰς ἰδιόσησόν αφοῦ ἀπόλλεσεν ἐκ τῆς νόσου ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἄνδρας, ἦτοι ὑπὲρ τὸ τρίτον τῆς ὅλης δυνάμεώς του. Σήμερον τὰ βωσικὰ στρατεύματα ἔχουσι τὸ ἀνεκτίμητον πλεονέκτημα νὰ φθίνωσιν ἐπὶ τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου ἐν Εὐρώπῃ διὰ τοῦ σιδηροδρόμου.